

Чередніченко І. О.,аспірант кафедри кримінально-виконавчого
та кримінального праваНавчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології,

Пенітенціарна академія України

ORCID: 0009-0002-0720-2839

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

У статті автор розглядає загальну характеристику організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Виокремлено три історичні періоди становлення і розвитку організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. I період (1991–2001 рр.) характеризується розбудовою нової Української держави, ухваленням національних законів щодо запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів як суспільно небезпечному утворенню. II період (2001–2022 рр.) – створення нових підрозділів у правоохоронних органах та вдосконалення запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. III період (2022–дотепер) – запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів в умовах правового режиму воєнного стану. У статті перераховано актуальні проблеми, що стосуються організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, та показано особливо вразливі групи осіб, які схильні до участі в організованих злочинних групах з метою вчинення кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: організована злочинність, правопорушник, наркотичні засоби, психотропні речовини, незаконний обіг, злочинні організації, злочинні групи.

Постановка проблеми. Організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є сумною реальністю сучасного життя багатьох країн світу. Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціально-правова держава не є винятком.

Організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів являє собою відповідним чином згуртоване кримінальне середовище для ведення кримінального протиправного способу життя в умовах глибокої конспірації протягом тривалого часу з метою отримати контроль і прибуток у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Звичайно, організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – це надзвичайно негативне самостійне явище, яке виникло у процесі розвитку самої злочинності. Вона є не що інше, як злиття різних видів кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими злочинними групами, в єдину кримінальну діяльність.

Зважаючи на умови правового режиму воєнного стану, вимоги суспільства в Україні до реформування державного підходу щодо запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зовнішні та внутрішні чинники показують незадовільний стан роботи правоохоронних органів у цій сфері.

Ба більше, російсько-українська війна суттєво вплинула на запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів як на території країни, так і за її межами.

Усе вищезазначене показує, що організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів має довгострокові соціальні та медичні наслідки.

Формулювання мети. Метою статті є висунута нами гіпотеза, що в майбутньому ця війна вплине не тільки на збільшення кількісних і якісних показників організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також ускладнить роботу правоохоронних органів щодо виявлення організованих злочинних груп у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна характеристика організованої злочинності у сфері незаконного обігу

наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів відображена в роботах українських учених А. М. Бабенка, В. А. Бублейникова, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, Є. О. Гладкової, О. П. Гороха, М. М. Давидової, Ю. О. Данилевської, О. М. Джужі, І. О. Доброреза, Є. М. Карпенка, О. Г. Колба, В. Я. Конопельського, А. М. Кротюка, О. Г. Кулика, О. М. Литвинова, С. В. Лосича, А. А. Музики, Є. С. Назимка, Д. Й. Никифорчука, І. В. Однолько, В. І. Осадчого, Р. М. Павленка, Г. І. Піщенко, В. Г. Пшеничного, Е. В. Расюка, Л. В. Раєцької, А. В. Савченка, С. О. Сороки, В. В. Солов'я, О. М. Стрільців, Є. В. Фесенка, М. І. Хавронюка, М. С. Хрупи, В. С. Щирської та ін.

Разом з тим наукові праці вищезгаданих учених висвітлювали окремі питання запобігання організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. Здебільшого їх розглядали суміжно, у комплексі з іншими проблемами кримінального права та кримінології. Вочевидь, питання, заплановані для дослідження, мають актуальне теоретико-прикладне значення та потребують висвітлення на науковому рівні.

Виклад основного матеріалу. Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» [1] саме поширення наркоманії та зростання організованої злочинності у цій сфері набувають усе більших масштабів і стають серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на життя, здоров'я та благополуччя людей.

Серед актуальних проблем, що стосуються організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, ми виділяємо такі:

- нестабільна ситуація в економічній та соціальній сфері підживлює діяльність організованих злочинних груп у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;

- негативний її вплив сприяє руйнуванню структур охорони здоров'я, включно з труднощами, пов'язаними з доступом до ліку-

вання та підвищенню рівня передачі ВІЛ через збільшення обміну голками, особливо для внутрішньо переміщених осіб та біженців;

- важкі умови бойових дій, постійний стрес, фізичне, психологічне та моральне виснаження часто стають причинами залучення військовослужбовців Збройних Сил України до організованих злочинних груп у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;

- нерідко зони бойових дій стають місцем, де організовані злочинні групи активізують свою діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;

- транзит через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів організованими злочинними групами;

- корумпованість окремих осіб правоохоронних органів, що сприяє здійсненню організованими злочинними групами контрабанди психотропних речовин і прекурсорів та їх аналогів за кордон.

Отримані дані проведених українськими вченими досліджень щодо вчинення організованими злочинними групами кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів показали, що «протягом 2022 року відбулося збільшення кількості таких діянь на 16,3 % до 34398, а в 2023 р. зростання тривало, і було встановлено 39124 кримінальних правопорушення в зазначеній сфері (+13,7 % до минулорічного показника та в 1,4 разу більше, ніж на початку аналізованого періоду). Їх частка серед усіх кримінальних правопорушень зросла з 6,5 % у 2019 р. до 9,5 % у 2022 р., а в 2023 р. становила 8,2 %. Найбільш поширеним кримінальним правопорушенням, пов'язаним з організованою злочинністю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, є шахрайство або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України). Характерною була тенденція постійного та значного зростання цих кримінальних правопорушень. Їх чисельність збільшилася 2023 року до 1333 (у 3,9 разу вище за показник 2022 р.). Таке суттєве збільшення цього виду наркозлочинів потребує уваги й дослідження. Кількість встановлених фактів незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пере-

силення прекурсорів (ст. 311 КК України) також має суттєве збільшення. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, ст. 307 КК України у т. ч. збут засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України), у 2023 році чисельність цих діянь зросла удвічі до 461. Серед них виявлені факти організації або утримання місць для незаконного виробництва чи виготовлення цих засобів становили близько 20 %. У 2023 р. припинилася тенденція до суттєвого зростання кількості встановлених фактів незаконної видачі рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 КК України). Встановлено, що у 2023 році випадки контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України) зросли на 26,1 % до 145 випадків. Після минулорічного суттєвого зменшення кількості виявлених випадків незаконного виробництва, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збуту отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України) у 2023 р. відновилося тенденція до їх зростання» [2, с. 121–122].

Водночас, незважаючи на велике наукове та практичне значення наявних напрацювань українських учених з питань дослідження організованої злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів, у сучасній кримінологічній науці відсутнє дослідження загальної характеристики цього суспільно небезпечного явища в умовах правового режиму воєнного стану. Українські вчені В. Г. Севрук, О. С. Павленко, досліджуючи транснаціональний бізнес, що вчиняється представниками окремих етнічних груп, доводять, що серед найнебезпечніших видів організованої злочинності є незаконний обіг наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. І з такою позицією вчених варто погодитися, оскільки цей вид злочинності «має тенденцію до зростання і загрожує національній безпеці України» [3, с. 194].

Інший український учений В. В. Соловей виокремив основні ознаки незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин і прекурсорів, що дозволило їх систематизувати та показати вплив на організовану злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. Зокрема, серед таких ознак для нашого дослідження важливими є такі: транснаціональний характер щодо незаконних діянь з ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; наявність корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, що особливо потрібно для контрабанди психотропних речовин і прекурсорів [4, с. 402]. Саме ці дві ознаки тісно кореспондуються з організованою злочинністю і мають вагоме значення в нашому дослідженні.

Варто підтримати позицію І. Г. Богатирьова, що під час правового режиму воєнного стану злочинна діяльність кримінальних структур організованої злочинності набуває нових рис, її мотиви можуть співіснувати або навіть збігатися з особистими інтересами [5, с. 558]. Оскільки війна має глибинний вплив на військових і цивільне населення, організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, використовуючи цей фактор, набуде нового змісту в повоєнний період.

До речі, саме у Стратегії боротьби з організованою злочинністю в Україні показано, що відсутність системного підходу до ведення боротьби з організованою злочинністю, неналежний рівень взаємодії правоохоронних органів у відповідній сфері, застаріле та розбалансоване нормативно-правове забезпечення з питань боротьби з організованою злочинністю, недосконалість процедури моніторингу криміногенної ситуації, відсутність консолідованої об'єктивної методології оцінки загроз організованої злочинності, використання застарілих форм і методів боротьби з таким явищем призводить до загострення проблем, пов'язаних з організованою злочинністю, та низького рівня ефективності боротьби з нею [6].

Вітчизняний учений Л. Р. Грицаєнко у книзі «Акопаліпсис державності як наслідок корупції в Україні» ставить чітке запитання: що з нами не так? Україна має найліпші чорноземи у світі, до того ж у нас їх майже 10 % світових та 30 % європейських. А ще наша українська земля містить у собі майже всю таблицю Менде-

леєва, а в її надрах – 20 % світових копалин і коштовних металів, бурштину, газу, нафти, літію, вугілля тощо. Окрім того, маємо високий рівень освіти і потужний науковий потенціал [7, с. 10].

Варто погодитися з думкою українського вченого К. М. Полегаєва про те, що корупція як елемент організованої злочинності реально загрожує демократії, реалізації принципу верховенства права, національній безпеці та демократичному розвитку держави. А спокуса збагатитися, задовольнити власні потреби в людини може виникати тоді, коли з'являється можливість розпоряджатися певними ресурсами, приймати рішення не в інтересах суспільства і громади, а у власних інтересах або в інтересах близьких осіб [8, с. 123].

Щодо запобігання організованим злочинностям у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів правоохоронними органами варто підтримати позицію українських учених, котрі з урахуванням зарубіжного досвіду пропонують запровадити на всіх кордонах України технічні засоби контролю – інтелектуальні камери з фіксуванням зовнішності осіб та перевіркою зовнішності в автоматизованій системі (там зберігатиметься інформація щодо біографії, неспланих аліментів, штрафів за адміністративні правопорушення, непогашених судимостей осіб, перебування особи під досудовим чи судовим слідством, ухилення від покарання тощо), а також безпілотні летальні апарати, які зможуть сприяти запобіганню кримінальним правопорушенням під час перетину кордону [9, с. 196].

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, робимо висновок, що організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів є:

1) комплексною системою суперечностей політичного, морально-психологічного, економічного, організаційно-управлінського, правового та ідеологічного характеру в системі законодавчої, виконавчої та судової гілок влади;

2) реальною загрозою демократії, реалізації принципу верховенства права, національній і міжнародній безпеці та демократичному розвитку держави, що становить пряму загрозу національній безпеці країни;

3) особливим впливом на суспільне життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Список використаних джерел

1. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2023 рік : монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін. ; за заг. ред. М. Г. Вербенського. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2024. 306 с.

3. Севрук В. Г., Павленко О. С. Заходи протидії транснаціональному бізнесу, що вчиняється представниками окремих етнічних груп. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (10). С. 193–205.

4. Соловей В. В. Організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів як об'єкт кримінологічного дослідження. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С. 400–404.

5. Богатирьов І. Г. Організована злочинність в Україні у XXI столітті: нові виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7. 2024. С. 556–558.

6. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

7. Грицаєнко Л. Р. Апокаліпсис державності як наслідок корупції в Україні. Київ, 2019. 546 с.

8. Подлегаєв К. М. Корупція як перманентний чинник руйнування конституційного ладу в Україні. *Проблеми реформування кримінальної юстиції* : збірник за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 25–26 травня 2023 р.) / відпов. ред. В. М. Юрчишин, О. В. Попович. Чернівці : Технодрук, 2023. С. 120–124.

9. Khalymon S., Hryenko S., Zolka V., Hryenko R., Volynets N. Legal regulation of unmanned aerial vehicles application in the surveillance of the state border of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10 (40). P. 190–200. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04> (дата звернення: 26.02.2025).

Cherednichenko I.,

Postgraduate of the Department of Criminal-Executive
and Criminal Law of Educational and Research Institute of Law,
Law Enforcement and Psychology,
Penitentiary Academy of Ukraine,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0009-0002-0720-2839

GENERAL CHARACTERISTICS OF ORGANIZED CRIMINALITY IN THE FIELD OF ILLICIT TRAFFICKING OF DRUG PRODUCTS, THEIR ANALOGUES OR PRECURSORS

The article addresses to the problem of organized crime in the sphere of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors. It is proved that this problem is a sad reality of modern life in many countries of the world. Unfortunately, Ukraine, as a sovereign, independent, democratic, social and legal state, is no exception.

The organized criminality is noted to be in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors is an appropriately cohesive criminal environment for conducting a criminal illegal lifestyle in conditions of deep secrecy for a long time with the aim of gaining control and training in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Of course, organized crime in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors is an extremely negative independent phenomenon that arose in the process of development of crime itself. It is nothing more than the merger of various types of criminal offenses committed by organized criminal groups into a single criminal activity.

Based on the conditions of the legal regime of martial law, the requirements of society in Ukraine to reform the state approach to preventing organized crime in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors, external and internal factors show the unsatisfactory state of law enforcement in this area.

Moreover, the Russian-Ukrainian war has had a significant impact on the prevention of organized criminality in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors, both in the country and abroad.

The above-mentioned shows that organized crime in the field of illicit trafficking of drug products, psychotropic substances, their analogues or precursors has long-term social and medical consequences. Therefore, in order to achieve the goal of the subject matter of the study "Organized criminality in the field of illicit trafficking of drug products, their analogues or precursors:

criminological characteristics and prevention”, we have identified the following tasks that can thoroughly study this problem and develop scientific recommendations and legislative proposals for its criminological characteristics and prevention.

The author concludes that organized criminality in the field of illicit trafficking of drug products, their analogues or precursors is:

1) a complex system of contradictions of political, moral, psychological, economic, organizational, managerial, legal and ideological nature in the system of legislative, executive and judicial branches of power;

2) a real threat to democracy, the rule of law, national and international security and democratic development of the state, which poses a direct threat to the national security of the country;

3) a special impact on all aspects of public life: economy, politics, governance, social and legal spheres, public consciousness, and international relations.

Key words: *organized criminality, offender, drug products, psychotropic substances, illicit trafficking, criminal organizations, criminal groups.*

References

1. Ukraine (2002), *On Judicial Practice in Cases of Crimes in the Field of Trafficking of Drug Products, Psychotropic Substances, Their Analogues or Precursors* : Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated 26 April 2002 № 4, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text> (accessed 26.02.2025).

2. Criminal situation in Ukraine in the context of war: main trends, 2023 (2024) : monograph / Verbenskyi, M. H., Kulyk, O. H., Naumova, I. V. and others ; Verbenskyi, M.H. (Ed.), LLC "TVORY", Vinnytsia, pp. 121–122.

3. Sevruck, V. H. and Pavlenko, O. S. (2015), "Measures to counteract transnational business committed by representatives of certain ethnic groups", *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, № 2 (10), pp. 193–205.

4. Solovei, V. V. (2023), "Organized Crime in the Field of Illicit Trafficking in Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors as an Object of Criminological Research", *Analytical and Comparative Jurisprudence*, pp. 400–404.

5. Bohatyrov, I. H. (2020), "Organized Crime in Ukraine in the XXI Century: New Challenges", *Juridical scientific and electronic journal*, № 7, pp. 555–559.

6. Ukraine (2020), *On approval of the Strategy for Combating Organized Crime* : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated

16 September 2020, № 1126, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (accessed 26.02.2025).

7. Hrytsaenko, L. R. (2019), *Acopalypse of statehood as a consequence of corruption in Ukraine*, Kyiv.

8. Podlehaev, K. M. (2023), "Corruption as a permanent factor in the destruction of the constitutional order in Ukraine", *Problems of Criminal Justice Reform* : materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Chernivtsi, May 25-26, 2023) / in V. M. Iurchyshyn, O. V. Popovych (Ed.), Tekhnodruk, Chernivtsi, pp. 120–124.

9. Khalymon, S., Hryenko, S., Zolka, V., Hryenko, R. and Volynets, N. (2021), "Legal regulation of unmanned aerial vehicles application in the surveillance of the state border of Ukraine", *Amazonia Investiga*, Vol. 10 (40), pp. 190–200, available at: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04> (accessed 26.02.2025).